

> **reportaasi** Samaan aikaan kun ikääntyvä Eurooppa ahdistuu lamansa kourissa, Ghana ja muut nousevat taloudet puhkuvat itseluottamusta.

TEKSTI KAISA VIITANEN
KUVAT MEERI KOUTANIEMI

Afrikan tähdet

MUSTA TÄHTI. Länsiafrikkalainen Ghana on saanut lempinimensä maan lipusta. Aikamaisia tähtiä ghanalaisista on tullutkin. Länsi-Afrikan trooppinen talousraketti kerää ihailuja joka suunnasta: öljyä riittää, kulta myy ja toiveikkaat nuoret jatkavat yliopistoihin. Menestys on nostanut monta ghanalaista uudenlaisten vaurauksien äärelle.

Pääkaupungissa Accrassa hikiset työmiehet rakentavat paahattavassa auringossa uusia kaistoja, mutta liikenne seisoo silti. Kasvavan kaupungin uusille katumaastureille ei enää riitä tilaa, mutta se on tien varressa päivystävien katu-kauppiaiden onni: jonossa heidän vesipussinsa, melonisiivunsa ja purkkapakettinsa käyvät hyvin kaupaksi.

Matalan kaupungin siluetti alkaa jo näyt-

tää suurkaupungilta, kun korkeita lasiseinäisiä toimistopalatseja valmistuu koko ajan. Ghanalla on koko Afrikan nopeimmin kehittyvä talous. Sillä on öljyä, kulta ja kaakaota, ja niiden hinnat sen kuin nousevat.

Ghanasta on tullut myös maanosansa demokraattinen mallimaa, jonne ulkomaiset sijoittajat sääntävät kilpaa. Toisin kuin epävakaisissa naapurimaissa Norsunluurannikolla, Togossa ja Burkina Fasossa, Ghanassa yli 50 heimoa elää rauhallisesti yhdessä. Perhekoot pienenevät, tyttöjen koulunkäyntitulokset ovat koko Afrikan huippua ja maan uusi terveydenhuoltojärjestely kerää kehuja: peräti 65 prosenttia

ghanalaisista on julkisen terveydenhoidon piirissä. Se on kansainvälisestikin huikkea luku.

Se on menestystarinan hohdokas puoli. Käytännössä suurin osa, yhdeksän kymmenestä ghanalaisesta, elättää itsensä katukaupustelun kaltaisilla epävirallisilla töillä. He hikoilevat säännöllisesti malarian kourissa eivätkä tiedä, mistä seuraavan päivän ruoka tulee.

Keskiluokkaa ei tässäkin Afrikan maassa juuri ole, mutta tunnelma on odottava. Nuorten into lähteä paremman tulevaisuuden toivossa Eurooppaan on vähentynyt, koska omassakin maassa pystyy jo elämään. Ja aina joku onnistuu rikastumaan.

Eliitin vaatettaja

Sasha Okoh, 31

SYNNYIN kultalusikka suussa.

Kovimman työn perheessämme on tehnyt äitini, joka loi uransa 1970-luvulla myymällä autostaan edellisen sesongin muotivaatteita. Hän kävi sinnikkäästi Euroopassa vakuuttelemassa muotihuoneita ja onnistui lopulta saamaan Jean Paul Gaultierin ja monen muun huippumerkin jälleenmyyntioikeudet.

Kasvoin muotiputiikeissa seuraten äidin työtä. Vielä kymmenen vuotta sitten valtaosa asiakkaitamme oli Ghanassa liiketoimensa vuoksi asuvia libanonilaisia. Nyt ghanalaisia on jo puolet, ja maan vaurastuminen näkyi kassallamme. Moni ulkomaila opiskellut on palannut kotimaahan, ja hyvät työntekijät tienaa pankissa yli 6000 euroa kuussa.

OSTOVOIMAA. Sasha Okoh on tyytyväinen ghanalaisen ostovoiman kasvuun. Hän on avannut laukkuliikkeen uudessa Marina Mall -ostoskeskuksessa. "Täällä ihailaan länsimerkkejä, mutta onneksi myös ghanalaisia kuoseja arvostetaan."

Kun pääkaupunkimme Accraan joulukuussa avautui maan ensimmäinen luksustuotteiden tavaratalo Marina Mall, vuokrasin tilat omalle Viva-muotiputiikilleni. Myyn enimmäkseen italialaisia kenkiä ja laukkuja, Dolce & Gabbanaa, Moschino Cheap & Chickyä. Niiden rinnalle nostan afrikkalaisten suunnittelijoiden töitä.

Suosikkini ovat ghanalaiset **Duaba Serwa** ja **Christie Brown**. Sen jälkeen, kun edellinen presidenttimme **John Kufour** 12 vuotta sitten nimesi jantain afrikkalaisen pukeutumisen päiväksi, räätälien työt ovat moninkertaistuneet ja perinteisen pukeutumisen arvostus nousut. Vielä kun Ghana saisi korruption kuriin, meillä menisi tosi mukavasti.

Maksan edelleen jokaisesta tilaamastani paketista epämääräisen välirahan.

Muoti myy, mutten aio jäädä vaatealalle. Olen perustanut nimikirjaimiini perustuvan kosmetiikkamerkin SO Aestheticin, jonka suosio kasvaa koko ajan. Lähivuosina aion siirtyä kokonaan kauneusfirmen johtoon.

” Ulkomailla opiskelleet palaavat Ghanaan ja tienaaat hyvin.

KOTI-IKÄVÄ. David Sodokpo palasi Yhdysvalloista Ghanaan kun koti-ikävä kävi liian kovaksi. ”Täällä luovalla liikemiehellä on hyvät edellytykset menestyä, mutta työntekijöitä pitää valvoa itse.”

Kotikylän elvyttäjä

David Sodokpo, 60

JOS OLISIN HYVÄKSYNYT perheeni köyhyyden, olisin taatusti vieläkin syntymäkylässäni Ave-Xevissä Itä-Ghanan maaseudulla. Sen sijaan olen koko elämäni etsinyt seuraavaa mahdollisuutta.

Kun isäni ei pystynyt maksamaan yläastemaksojani, menin töihin. Ensin pääsin peräkärriä valmistavaan firmaan ja sain siirron Nigerian-tehtaalle. Menestyksestä rohkaistuneena perustin oman yrityksen ja muutin Gaboniin rakennuttamaan jauho- varastoja.

1991 muutimme koko perhe Yhdysvaltoihin. Jo neljäntenä päivänä, ajokorttita ja New Yorkia lainkaan tuntematta, ostin keltaisen taksin. Se oli hengenvaarallista puuhaa, ja päädyin onneksi koulutuksen kautta itä- ja länsirannikon välille rekkakusiksi.

Amerikan vuodet opettivat minut täsmälliseksi. Tajusin myös, että parhaat johtajat kannustavat ja kouluttavat henkilöstöään koko ajan, koska se motivoi parempiin tuloksiin. Tienasin hyvin, mutta perhettäni en juuri nähnyt.

Palasin Ghanaan ensin yksin. Perustin ensihätänetikkahvilan ja aloin kierrellä kaupungilla tutkien, mitä ihmiset todella tarvitsevat. Accra laajeni, ja kaikkialla rakennettiin. Pian minulla oli firma, joka myi tavallista kestävämpää, yhdysvaltalaista sementtiä. Väki suorastaan jonotti luokseni.

Nyt minulla on myös pikaruokaketju, vuokraan kalustettuja asuntoja ja suunnittelen hotelleja. Koko perhe on palannut Afrikkaan.

Vaurastuminen ei ole muuttanut minua. Herään entiseen malliin aamukolmelta, kaveeraan työntekijöideni kanssa ja etsin uusia liikeideoita. Suurin vaikutus rikastumisellani on ollut siihen, että nyt pystyn auttamaan syntymäkylääni. Olen jo uusinut kylän vesijohdot ja perustanut kaikille avoimia tietokonesaleja. Tavallisesti Ghanan maaseutukouluilla on hankaluuksia saada päteviä opettajia, joten rakennutin opettajille uudet viihtyisät työsuhteasunnot. Seuraavaksi ostan maanviljelijöille yhteisen traktorin.

Oman hyvän jakaminen tuntuu luonnolliselta. Isoisäni oli 1960-luvulla kylän päällikkö. Hänen kuoltuaan johtajaksi ei ollut tulijoita. Jos suunnitelmani toteutuu, viime syksynä Yhdysvalloista Ghanaan muuttanut esikoispoikani ottaa tehtävän pian haltuunsa.

RAHA EI NÄY. Ghanan pääkaupungin Accran Itä-Legonin eliittialueella asuva Rosemary Naa Adjely Brace ei koe muuttuneensa menestyksen myötä. ”Me ghanalaiset olemme vaatimattomia puurtajia, eikä vauraus näy päällepäin.”

Neljän talon kakkutaituri

Rosemary Naa Adjely Brace, 55

SUNNUNTAISIN KIRKON jälkeen luokseni kerääntyvät naiset, jotka pyytävät rahaa tai neuvoja yrityksen perustamisessa. Sanon aina, että kymmenen kilon jauhosäkillä pääsee hyvään alkuun. Kannustan heitä leipomaan vaikka pikkuleipiä.

Olen avioerolapsi. Isäni muutti syntymäni jälkeen Saksaan ja lähetti minut kasvattaneelle isoäidille avustuksia. Isoäidin rakkaus on kantanut koko elämäni.

Kävin nuorena talouskoulun ja sain töitä hotellien keittiöissä. Kun työpaikkani meni myyntiin, päätin kokeilla siipiäni yrittäjänä. Olin saanut kehuja kukaistani, ja pian minusta tuli tunnettu hääkakkujen ja hautajaisruokien tekijä. Nykyään teen myös lounaita yritysjohtajille. Kasvatn edelleen pulleat kanaat takapihalla itse sekoittamalla rehulla.

Meidän perheen vauraus on tullut keittiöstäni. Mieheni on valtion arkkitehti eikä hänellä ole ai-

na ollut palkkatöitä. Sen sijaan hän on suunnitellut kakkutuloilla ostamillamme tonteille sekä tämän Itä-Legonin kaupunginosassa sijaitsevan kotimme että kolme rakennuttamaamme taloa.

Maan arvo on lyhyessä ajassa moninkertaistunut. Vuokraamme asuntoja ja niiden vuokratuloilla maksamme neljän tyttäreemme yliopistot Yhdysvalloissa. Kaksi vanhinta ovat jo siellä, kolmas on juuri lähdössä.

Ghanassa on vaikea syntyä rikkaaksi, mutta kuka tahansa voi tienata hyvän elannon. Ghanalaiset rakastavat hyvää ruokaa, ja jokaisen pitää syödä päivittäin. Olen nähnyt, että ruokaa kadulla kauppaavat naiset pystyvät halutessaan tienamaan rahat kahden huoneen asuntoon. Se on itsestä kiinni.

Jotkut syyttävät köyhyydestään hallitusta, mutta minä en ole koskaan pyytänyt apua keneltäkään.

Hiuskauppias vanhempien maassa

Eugene Dansah, 37

VANHEMPANI LÄHTIVÄT Ghanaasta ennen syntymääni etsimään parempaa toimeentuloa. Minä synnyin Englannissa ja kasvoinkin britiksi.

Toisin kuin muissa ghanalaissiirtolaisten perheissä, vanhempani eivät edes opettaneet minulle twin-kieltä. Kävin lapsena Ghanaassa kerran, eikä koko maassa ollut minusta mitään mielenkiintoista. Työskentelin Lontoossa autoliikkeen myyntipäällikkönä, kun Margaret tuli ostamaan autoa.

Pysyin hänet kirkkoon, ja aloimme seurustella. Margaretilla oli nouseva bisnes: hän osti Intiasta, Perusta ja Brasiliasta köyhien ihmisten hiuksia ja teetti niistä lisäkkeitä. Minulla on ekonomin koulutus ja halusin auttaa. Pian sijoitin jo rahaakin.

Vuosi sitten irtisanouduin autoliikkeestä, ja nyt teemme tätä yhdessä. Margaretin suku tulee Nigeriasta, ja Britanniaassa suurin osa asiakkaistamme on taustaltaan nigerialaisia. Halusimme silti aloittaa Afrikan bisneksen Ghanaasta, koska täällä talous ja elintaso ovat voimakkaassa nousussa.

Laskelmiemme mukaan jopa yliopisto-opiskelijat pystyvät ostamaan hiuksiaamme, koska hankimme ne ilman välikäsiä ja saamme hinnat pysymään matalina. Nyt on oikea hetki tulla markkinoille, koska afrohiukset eivät ole muodissa: kaikki haluavat näyttää eurooppalaisilta ja saada pitkät suorat hiukset. Asumme hiussläkkeiden lanseerauksen ajan kaksi viikkoa Accran parhaassa hotellissa Mövenpickissä.

Maa on paljon kehittyneempi kuin luulin. Myös hiustilausten määrä on yllättänyt meidät. Ei ole lainkaan mahdotonta, että jatkossa hankimme kakkosasuannon Accrasta.

» Vasta nyt vanhempieni kotimaa on alkanut kiinnostaa minua.

UUTUUDEN VIEHÄTYS. Hiuksisäkefirman puolisonsa Margaret Atahan kanssa Ghanaan tuonut Eugene Dansah on yllättänyt naisten ostohalukkuudesta. ”Markkinoille oli helppo tulla, koska ghanalaiset ovat kyllästyneet huonolaatuisiin tuotteisiin ja odottavat saavansa parempaa.”

Tanssiva professori

F. Nii-Yartey, 66

TYÖKAVERINI JA oppilaani naureskelevat savuttavalle autonkoterolleni, mutta ei se minua haittaa. En ole koskaan perustanut tavarasta. Olen aina laittanut kaikki rahani tanssitaiteen kehittämiseen.

Olen johtanut perinteiseen tanssiin keskittyvää Ghanan Dance Ensemblea ja perustanut tanssiteatteria painottavan National Dance Companyn. Olen aina uskonut siihen, että maa tarvitsee taidetta peilikseen, kertomaan ketä me kansakuntana olemme.

Ghanan ensimmäinen presidentti **Kwame Nkrumah** ymmärsi taiteen arvon, mutta hänen jälkeensä hallitsijat ovat ylenkatsooneet meitä. Ei ankeaa tilannetta silti voinut jäädä surkuttelemaan, vaan on tartuttava itse toimeen.

Nähdessäni lahjakkaita nuoria perustin heille tanssiyhteisö. Aluksi se toimi takapihallani ja autotallissani, myöhemmin itse rakennuttamassani

tanssiteatterissa. Se oli alku afrikkalaisen nykytanssin instituutti Noyamille. Maksoin nuorten koulumaksut ja koston perinnettanssien osaamista ja nykykieleen yhdistämistä.

Työ on kantanut hedelmää: Noyamin tanssijat noteerataan jo ulkomailakin, esimerkiksi **Joshua Trebi** työkentelee koreografina Hollannin Tilburgissa.

Olen nyt tanssitaiteen professori Accran yliopistossa. Olen tehnyt vuodesta 1966 asti töitä ilman lomaa.

Ghanalaiset kärsivät edelleen sähkökatkoista, ja apteekit myyvät vanhentuneita lääkkeitä. Accran kaupunki ei ole saanut kotikatuni vesijohtoja 18 vuodessa toimimaan, joten tilaan käyttöveden tankkiautolla ja sairastun säännöllisesti seisovan veden takia.

Mutta jos maa on ravinteikas ja lintu pudottaa siemenen oikealla hetkellä, kaikki on mahdollista. Siitä taiteen tekemisessä on lopulta kysymys.

KAIKKI RAHAT TANSSILLE. Pitkän uran modernin ja perinteisen tanssitaiteen parissa tehnyt F. Nii-Yartey on varma, että ghanalainen tanssi saa vielä arvostusta omankin maan johdolta. "Ghanalaisuusikoiden buumi on jo alkanut."

”Maa tarvitsee taidetta peilikseen, kertomaan ketä me kansakuntana olemme.

Teiden rakentaja

Samuel Ludonu, 49.

VASTAVALMISTUNEENA insinöörinä moni opiskelukaverini lähti paremman palkan toivossa töihin Libanonin, Saudi-Arabiaan, Norsunluurannikolle ja Eurooppaan. Minä jäin Ghanaan.

Olin erikoistunut maansiirtokoneisiin ja arvelin, että täälläkin pärjää. Viime aikoina moni tuttu on palannut maailmalta tyhjin käsin. Heidän poisollessaan minä olen saanut neljälasta ja rakennuttanut perheelleni jo toisen, seitsemän makuuhuoneen talon. Ajan uudella Mercedesellä, vaimo Hiluxilla.

Seuraavaksi lähemme koko perhe pariksi kuukaudeksi kiertelemään Yhdysvaltoja: tunnen oikeat ihmiset ja sain koko perheelle viiden vuoden viisumit.

Olen ehdottomasti elämän tikkaiden paremmalla puolella. Viralliselta ammatiltani olen Accran ajokorttitoimiston päällikkö. Viikonloppuisin vastaan Ghanan valtatieparannuksista. Niitä riittää.

Vuokraan maansiirtokoneet, johdan työmaita ja maksan työmiesten palkat. Otan aikamoisia riskejä, koska valtio maksaa palkkiot usein myöhässä, mutta kun rahaa tulee, sitä tulee paljon.

Naapurimaissamme on sotaisaa. Ehkä me ghanalaiset siksi osaamme arvostaa rauhaamme. Nyt, kun ulkomaiset sijoittajat ovat huomanneet vakautemme, kehitys vain kiihtyy.

Olen jokasortin säästäjä, ja haluan olla vähän kaikessa mukana. Mutta sunnuntait vietän kotona. Soittelen kavereille, kutsun heidät grillamaan ja ottamaan muutaman oluen.

”Kannatti jäädä kehittämään omaa maata eikä lähteä.

TULOSTEN AIKA. Samuel Ludonu rakennutti perheensä kodiksi näyttävän villan Accran uudelle omakotialueelle. Vauraus on peräisin Ghanan paraneuvastatieliikenteestä. ”Tällä alalla voi tehdä hyvät voitot. Kaikki neljä lastani menivät vielä yliopistoon.”